

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Засновано 1999 р.

№ 3 (50)

вересень 2015

Внесено до Переліку фахових видань України
галузі «Педагогічні науки»
(наказ МОН України від 29.12.2014 р. № 1528)

Миколаїв
МНУ імені В. О. Сухомлинського
2015

УДК 37.01(091)
ББК 74.03(4УКР)
Н 34

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 19 від 28 серпня 2015 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- БУДАК В. Д. доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; голова редакційної колегії;
СИТЧЕНКО А. Л. доктор педагогічних наук, професор, головний редактор;
ОЛЕКСЮК О. Є. кандидат педагогічних наук, доцент, відповідальний секретар.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

- БИКОВ В. Ю. доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України;
ГЛАДИШЕВ В. В. доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
ЄВТУХ М. Б. доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України;
КРЕМЕНЬ В. Г. Президент НАПН України, академік НАН України, дійсний член НАПН України, Президент Товариства «Знання» України;
ЛУГОВИЙ В. І. дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, перший віце-президент НАПН України;
ЛЯШЕНКО О. І. дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України;
НИЧКАЛО Н. Г. доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення педагогіки та психології професійної освіти НАПН України;
САВЧЕНКО О. Я. головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, радник президента НАПН України, дійсний член НАПН України;
СТЕПАНОВА Т. М. доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
СУХОМЛИНСЬКА О. В. академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
ТРИФОНОВА О. С. доктор педагогічних наук, в.о. професора Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
ХАЙРУДДІНОВ М. А. доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- КАЗАНЦЕВА Л. І. доктор педагогічних наук, доцент, директор інституту соціально-педагогічної та корекційної освіти Бердянського державного педагогічного університету;
ПАНАСЕНКО Е. А. доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри практичної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. А. Л. Ситченка. — № 3 (50), вересень 2015. — Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. — 320 с.

У збірнику наукових праць розміщено статті з актуальних проблем педагогічної науки. Зміст статей викладено в межах тематичного спрямування збірника: «Проектування і розвиток професійно успішної особистості в умовах освітньо-виховного середовища університету». Зокрема розглянуто питання компетентності майбутніх учителів, поведінки різного типу, професійної успішності, використання технологій в навчальному закладі тощо.

Видання адресоване науковцям, педагогам, учителям-методистам, а також усім, хто цікавиться педагогічною наукою.

УДК 37.01(091)
ББК 74.03(4УКР)

© Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, 2015

ЗМІСТ

І. В. БАРАНЕЦЬ	Стан сформованості усного зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху.....	9
В. М. БАРАНОВСЬКА	Змістова частина методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої освіти.....	13
В. В. БАРКАСІ, Т. І. ФІЛІПП'ЄВА	Формування методичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов під час застосування змішаної форми навчання.....	18
М. І. БЕРЕГОВА	Теоретичні основи деонтологічної підготовки корекційних педагогів.....	24
Ю. О. БЛУДОВА	Сутність та основні категорії художньо-естетичного смаку.....	28
М. О. ВОЛОШЕНКО	Результати педагогічного дослідження з формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки.....	34
М. М. ВОРНИК	Організація індивідуально-самостійної роботи студентів-філологів засобами мультимедійних технологій.....	38
В. І. ГАЛУЩЕНКО	Корекційно-виховна робота з розвитку мовленнєвого дихання з використанням здоров'язберігаючих технологій в умовах спеціального дошкільного закладу для дітей з порушеннями мовлення.....	43
С. П. ГВОЗДІЙ	Адаптація навчального матеріалу до професійних інтересів студентів як принцип структурування змісту у формуванні культури безпечної життєдіяльності.....	48
Н. П. ГОНЧАР	Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах.....	55
Л. ГРИЦЮК, А. В. ЛЯКІШЕВА	Наукові підходи до вивчення сутності соціальної поведінки професійно успішної особистості як основа для вирішення соціально-педагогічних проблем.....	60
О. С. ДУДУКАЛОВА	Особливості педагогічної практики майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю.....	66
Л. В. ЗАДОРЖНА-КНЯГНИЦЬКА	Деонтологічна складова кваліфікаційних стандартів магістрів з управління освітою у США.....	70
Н. М. ІВАНІКІВ	Краєзнавство як соціальна та педагогічна проблема.....	76
В. А. КИСЛИЧЕНКО	Робота логопеда з батьками у сучасних умовах.....	80
А. І. КЛЕБА	Інформаційно-комунікативна культура у професійній підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.....	87
І. А. КНЯЖЕВА	Соціально-історичний досвід підготовки викладачів для вищої школи.....	91
М. М. КОЗЯР, Л. В. ЗУБИК	Формування технічного мислення студентів засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.....	96

М. М. КОЗЯР, А. В. КОЧУБЕЙ	Інтеграція гуманітарних і технічних знань як ефективний засіб формування професійних компетенцій майбутніх інженерів-механіків	102
Т. И. КОЙЧЕВА	Корпоративная культура как социокультурный феномен	109
В. В. КОРНЕЩУК	Конфлікт як соціально-педагогічна проблема	115
В. Л. КОРОЛЕНКО	Проблеми підвищення якості морального виховання дітей шкільного віку	119
М. А. КОРОТКИХ	Компоненти, критерії та показники рівнів сформованості педагогічної майстерності викладачів вищих військових навчальних закладів	123
Ю. М. КОШАРА	Про стан самостійної роботи учнів з підручником української літератури (основна школа)	132
А. М. КРАМАРЕНКО	Екологічна компетентність – невід’ємна складова підготовки майбутніх фахівців початкової освіти в умовах євроінтеграції	138
В. І. КУРІЛОВА, М. П. БОРСУК, Т. І. КЛИНДУХ, О. М. БАРБАРА	Східні єдиноборства як засіб всебічного розвитку студентської молоді	143
В. І. КУРІЛОВА, С. Ю. РЕДЬКО, П. А. ПУСТОВОЙТ, С. М. ЩАСЛИВИЙ	Туристично-краєзнавча робота в школі як засіб морального та фізичного розвитку підростаючого покоління	147
І. О. КУХАРЧУК, Р. П. КУХАРЧУК	Використання інформаційно-комунікаційних технологій у мовній освіті вчителя-словесника	152
О. В. ЛІТВІНОВА	Щодо питання організації процесу логопедичної діагностики усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру	157
Г. ЛОПАТІНА	Навчання математики з наочністю нумікон: досвід, проблеми, перспективи	162
О. В. ЛУЦЕНКО	Формування мотивації учбової діяльності курсантів засобами проблемного навчання	167
А. ЛЯКІШЕВА	Соціально-педагогічне осмислення сутності соціальних норм регуляції поведінки професійно-орієнтованої особистості	174
І. Є. МАКАРЕНКО	Професійно-особистісна самооцінка педагога як один із важливих чинників формування його самоефективності	180
О. С. МЕЛЬНИК	Активізація творчої діяльності на заняттях інформатики в педагогічних коледжах	185
Т. В. МЕЛЬНІЧЕНКО	Стан сформованості знань з української мови в учнів із тяжкими мовленнєвими розладами	189
О. М. МОЗОЛЮК-КОНОВАЛОВА	Розвиток художньо-творчих здібностей у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва	195
О. Д. МХИТАРЯН	Методичне забезпечення корегованого навчання літератури: проблеми й перспективи	200
Я. М. НАХАЄВА	Інноваційні методи підготовки майбутніх лікарів до використання медичної термінології	205
О. Г. ПАВЛОВА	Зміст професійної підготовки до педагогічної діяльності вчителів початкової школи	211
І. І. ПАРФАНОВИЧ	Комплексність профілактичного впливу як оцінка результативності функціонування системи профілактики девіантної поведінки дівчат	215
І. П. ПАРФЕНТЬЄВА	Роль рефлексії як інноваційного елементу у співацькому навчанні	221

Ю. В. ПАТИК	Сутність і структура підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.....	225
Т. В. ПОТАПЧУК	Професійно-важливі особистісні якості майбутнього вчителя музичного мистецтва як основа професійної компетентності.....	229
О. Я. РОМАНИШИНА	Використання проектної технології у формуванні професійної ідентичності майбутніх учителів.....	236
Н. В. САВІНОВА	Змістова характеристика рівнів сформованості інформаційно-технологічної компетенції вчителів-логопедів.....	240
Н. О. САЙКО	Гармонійне світосприймання дітей дошкільного віку як основа процесу соціально-психологічної реабілітації.....	246
О. М. САМОЙЛЕНКО	Класифікація сучасного програмного забезпечення для рішення математичних задач.....	251
І. В. СЕРЕДА	Підготовка філологів магістерського рівня в Україні та світі.....	257
СІ ДАОФЕН	Діагностика співацької підготовленості майбутніх учителів музики до використання інноваційних технологій.....	262
М. М. СІДУН	Формування іншомовної методичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.....	267
І. О. СІЧКО	Сутність поняття «сталий розвиток» у контексті євроінтеграційних процесів сучасної освіти.....	273
Н. В. СТЕЛЬМАХ	Педагогічна майстерність як фактор розвитку особистості дитини.....	278
В. А. СТОЛЯР	Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування предметної математичної компетентності учнів.....	284
Г. В. ТІТОВА	Особливості формування лідерських якостей у учнів основної школи.....	289
Г. Г. ЦВЕТКОВА	Викладач гуманітарних дисциплін вищих навчальних закладів як тип аксіологічно орієнтованої особистості.....	295
ЦЗЯН ЛІБІН	Мотиваційно-пізнавальний етап формування суб'єктно-творчої активності майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорового навчання.....	301
О. В. ШАНДИБА	Досвід підготовки інженерних кадрів вищої кваліфікації-розробників промислових інновацій найвищих рівнів новизни та масштабності.....	306
Т. С. ЯПРИНЕЦЬ	Психолого-дидактичне підґрунтя навчально-пізнавальної діяльності школярів на уроках географії в основній школі.....	310
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....		316

УДК : 376-056.264:616.89-008.434

ТЕТЯНА МЕЛЬНІЧЕНКО

**викладач кафедри спеціальної психології,
корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини
Київського університету імені Бориса Грінченка**

tasya-mel@ukr.net

t.melnichenko@kugb.edu.ua

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ЗНАНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УЧНІВ ІЗ ТЯЖКИМИ МОВЛЕННЄВИМИ РОЗЛАДАМИ

Стаття присвячена проблемі вивчення особливостей навчальної діяльності дітей із порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних освітніх закладах в процесі опанування шкільними знаннями, зокрема і дітей із тяжкими мовленнєвими розладами (ТРМ). У науковому доробку розглядаються особливості сформованості знань та умінь з предмету «Українська мова» учнями із ТРМ в рамках розділу «Фонетика, Графіка. Орфоенія. Орфографія».

Автор подає результати теоретико-експериментального дослідження проблеми формування знань з української мови в учнів із тяжкими мовленнєвими розладами 5-6 класів. На основі аналізу «Програми для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з «Української мови» для 5 класу», було визначено перелік тем, з якими ознайомлюються учні із ТРМ, та низку знань та умінь, які молодші школярі повинні опанувати в процесі вивчення означеного розділу з даного предмету.

Застосування діагностичних завдань, спрямованих на визначення рівня сформованості в учнів із мовленнєвими розладами знань та умінь з предмету «Українська мова», дозволило визначити й схарактеризувати основні види та типи помилок. Також пропонуються приклади помилок, які допускають молодші підлітки із ТРМ в процесі виконання запропонованих завдань.

Ключові слова: тяжкі мовленнєві розлади (ТМР), учні з тяжкими мовленнєвими розладами, знання, уміння, завдання, труднощі, помилки.

Сучасна система модернізації освітнього простору України в ХХІ ст. вимагає значних змін в процесі навчання молодого покоління та передбачає активного пошуку нових шляхів підвищення ефективності навчально-виховної діяльності школярів. Особливо актуальною являється й проблема навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних освітніх закладах (Віт. Бондар, О. Боряк, Л. Будяк, І. Дмитрієва, В. Засенко, С. Геращенко, І. Глущенко, Р. Лалаєва, В. Липа, А. Колупаєва, О. Круглик, О. Мартинчук, С. Миронова, В. Тарасун, В. Синьов, О. Чеботарьова, К. Шапочка, М. Шеремет та ін.), зокрема і дітей із тяжкими мовленнєвими розладами (Є. Соботович, Л. Бартенєва, О. Гриненко, Е. Данілавічюте, В. Ільяна, Л. Коваль, Ю. Коломієць, Н. Манько, Ю. Рібцун, Н. Січкачук, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, Т. Швалюк, О. Федорова та ін.).

Процес навчання в педагогічній літературі розглядається як цілеспрямована, спеціально організована взаємодія між вчителем та учнями, в ході якої вирішуються освітні завдання, виховання й всебічний розвиток школярів; здійснюється пізнання дійсності та обмін досвідом (Ш. Амонашвілі, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зайченко, С. Мартиненко, Н. Мойсеюк, О. Савченко, Л. Хоружа та ін.). Даний процес спрямований на оволодіння дітьми шкільними знаннями, уміннями, навичками та їх практичного використання [1, с. 276; 2, с. 745; 4, с. 44; 7].

Процес навчання школярів із тяжкими мовленнєвими розладами (ТМР) відрізняється від навчання дітей з нормальним розвитком і характеризується своїми особливостями та специфікою. Наявність мовленнєвого відхилення будь-якого ступеня складності, призводить до своєрідного психологічного, мовленнєвого та пізнавального розвитку учнів, що і зумовлює виникнення різноманітних труднощів у процесі засвоєння навчального матеріалу на будь-якому рівні загальноосвітньої школи з кожного навчального предмету.

Окремі аспекти специфіки процесу оволодіння дітьми з мовленнєвими порушеннями шкільними знаннями представлено у низці праць як українських так і російських фахівців: К. Афанасьєва, А. Володіна, О. Гриненко, Е. Данілавічюте, О. Елецька, Ю. Зубкова, В. Ільяна, І. Карачевцева, Н. Карпова, Ю. Коломієць, Р. Левіна, Н. Озерова, К. Піменова, Л. Пантелєєва, З. Пригода, Є. Соботович, Л. Спірова, Н. Чередніченко, О. Федорова, Т. Філічева та ін. Водночас аналіз джерельної бази наукових робіт дозволив зробити висновок, що питання своєрідності процесу навчання учнів 5-7 класів із мовленнєвими розладами до сьогодні не було предметом чи об'єктом окремого наукового дослідження. Більшість сучасних наукових доробок зосереджені на вивченні особливостей навчального процесу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення. І лише окремі дослідження із зазначеною проблемою розглядаються в учнів середньої школи.

Зокрема, З Пригода, вивчаючи проблему дизорфографій в учнів середньої школи з тяжкими порушеннями мовлення, дійшла висновку, що 58,46% учнів 5 класів та 63,33% учнів 6 класів допускають дизорфографічні помилки, які мають сталу тенденцію до їх збільшення [8]. В свою чергу, Н. Чередніченко досліджуючи проблему оволодіння писемним мовленням дітьми із важкими вадами мовлення, зазначає, що для даної категорії дітей характерними являються дисграфічні помилки різного характеру та ступеня складності. Всі типи патологічних помилок обумовленні структурою мовленнєвого дефекту, особливостями їхньої пізнавальної діяльності та проявляються не лише у молодших школярів вадами мовлення, а й в учнів сьомих класів [10].

В наукових працях російських вчених також наявні окремі випадки дослідження особливостей навчального та розвивального процесів молодших підлітків із мовленнєвими розладами. Н. Карпова аналізувала зміст текстової компетенції в учнів з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) в процесі читання. Вона встановила, що у молодших підлітків із ТПМ текстова компетенція характеризується значним обмеженням і своєрідністю розвитку й зумовлена недостатнім функціонуванням цілого ряду когнітивних механізмів і

операцій. Н. Озерова вивчала здатність учнів з мовленнєвими порушеннями до структурно-семантичного аналізу тексту. В ході експериментального дослідження було визначено, що у школярів з ТМР на відміну від школярів з нормальним мовленнєвим розвитком наявні обмеження можливості виділення мовних одиниць-носіїв домінантного сенсу, труднощі встановлення концепту тексту, відсутність чіткого розмежування текстових фрагментів, зниження можливостей згортання текстової інформації, утруднення у визначенні прихованих смислів, специфіка перетворення текстової інформації [3; 6].

Вище вказані автори наголошують, що наявні порушення мовленнєвої діяльності негативно впливають на засвоєння учнями з тяжкими мовленнєвими розладами середньої ланки спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей із ТПМ знаннями та уміннями, передбачено навчальними програмами означених освітніх закладів.

Спираючись на наявні дані, ми можемо припустити той факт, що під час переходу з початкової школи до середньої у дітей із ТМР залишаються труднощі в процесі опанування шкільними знаннями та наявні певні помилки з тенденцією до нарощування їх кількості.

Тому метою даної статті являється розкриття особливостей сформованості знань в учнів 5-6 класів з тяжкими мовленнєвими розладами з навчального предмету «Українська мова» в рамках розділу «Фонетика, Графіка. Орфоепія. Орфографія».

Відповідно до «Програми для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з «Української мови» для 5 класу» структура розділу «Фонетика, Графіка. Орфоепія. Орфографія» складається з таких тем: *звуки мови і звуки мовлення; позначення звуків мовлення на письмі; склад. наголос; правопис; вимова приголосних звуків; найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків; апостроф; подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних та збігу однакових приголосних звуків* [9].

В означених навчальних програмах, в процесі навчання, учні з ТМР повинні засвоїти та опанувати низку теоретичних і практичних знань, умінь та навичок. А саме: *визначати*, що вивчає фонетика, графіка, орфоепія, орфографія; *розрізняти* в словах тверді і м'які, дзвінкі і глухі приголосні, ненаголошені й наголошені голосні; *визначати* звукове значення букв *я, ю, є, ї*; *визначати* основні випадки чергування голосних і приголосних звуків; звукове значення букв у слові; *вимовляти* звуки в словах відповідно до орфоепічних норм; *правильно писати* і *обґрунтовувати* слова за вивченими орфограмами; *використовувати* логічний наголос для виділення слів із смисловим навантаженням; *розпізнавати* у словах і словосполученнях явища уподібнення, спрощення, чергування; *вимовляти* приголосні звуки відповідно до орфоепічних норм; *тощо* [9].

За результатами аналізу виконаних робіт учнями з мовленнєвими розладами 5-6 класів нами було виявлено низку особливостей у сформованості знань в означеній групі дітей з навчального предмету «Українська мова» та дозволив виявити найпоширеніші різновиди помилок. Всі види труднощів нами були умовно поділені на три основні групи (в залежності від того в якій ланці мовленнєвої діяльності наявна помилка):

- помилки в відтворенні орфограм;
- помилки у відтворенні звуко-складової структури слова;
- помилки у відтворенні флексій (Рисунок 1).

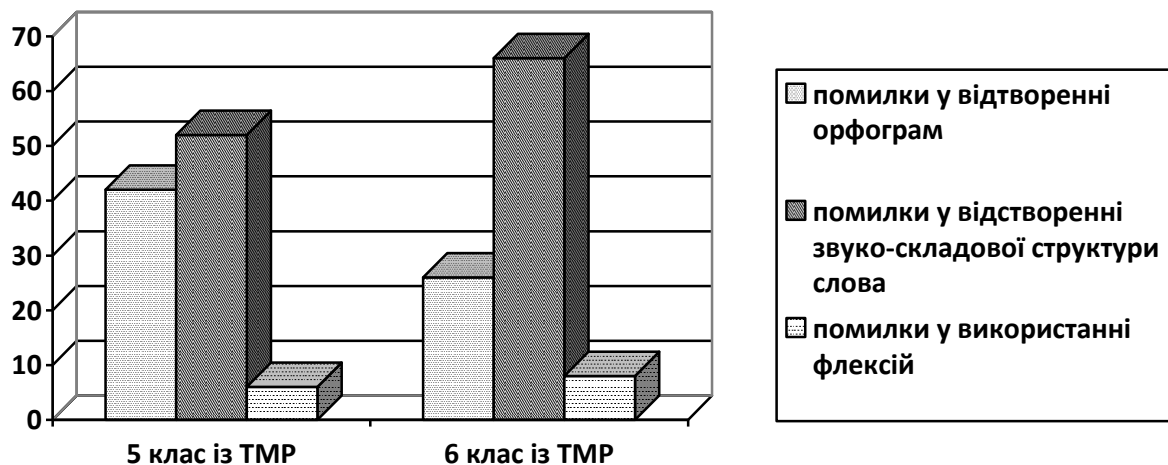

Рисунок 1. Співвідношення (у %) основних груп помилок у молодших школярів із ТМР

Також необхідно зауважити, що показники помилок у запропонованій діаграмі (Рисунок 1.) відображають середню кількість помилок, яку допускають учні під час виконання запропонованих завдань. Така специфіка щодо визначення середньої кількості помилок пов'язана з тим, що при виконанні школярами певних видів робіт труднощів не виникало, а при здійсненні інших були зафіксовані помилки різного типу та ступеня прояву.

На основі деталізованого аналізу робіт молодших школярів із тяжкими мовленнєвими розладами нами були виявлені різні ступені сформованості знань з української мови та визначені, які саме типи помилок характерні кожній із запропонованих груп.

Пропонуємо розглянути більш детально основні групи означених помилок.

Помилки у відтворенні орфограм. При аналізі даного виду помилок, нами враховувалися лише ті, які допускали учні із ТМР, незважаючи на той період часу, що пройшов від моменту засвоєння певної орфограми.

В лінгвістичних джерелах поняття орфограма трактується як вірне написання слова за відповідним правилом або за традицією. Для виокремлення орфограми в потоці мовлення, дитина повинна орієнтуватися на орфографічне правило, яким воно пояснюється. Загалом, процес опанування орфографії відбувається на основі засвоєння основних граматичних конструкцій (основна частика слова, закінчення, суфікс, префікс, корінь).

В розрізі нашого експерименту учні повинні були успішно опанувати такі основні правила: вірне використання апострофу; написання великої та малої літери; використання м'якого знаку; написання подовженого приголосного з двома однаковими літерами; написання слів з ненаголошеними [е], [и] у корені слова; використання наголосу, тощо.

Означена група характеризується наявністю таких помилок (Рисунок 2):

- **використання наголосу:** куліш' - ку'ліш; узвар - у'звар; бузь'ки - бу'зьки, бузьки'; за'гадка - зага'дка, загадка'; закли'кати - заклика'ти, за'кликати, закликати'; о'лень - оле'нь, олень'; листопа'д - листо'пад, ли'стопад; дере'вце - де'ревце; запита'ння - за'питання, запи'тання, запитання'; наза'вжди - на'завжди; на'вчилися - навчили'ся, навчи'лися, навчилися'; тощо;

- **написання подовженого приголосного з двома однаковими літерами:** шофер - шоффер; ват - ватт; Закарпаття - Закарпат_я; гордість - гордість; м'ятний - м'яттний; письменник - письмен_ик; життя - жит_я; десятирічний - десятирічний; сонця - сонця; інтелектуальний - інтелектуальний; Вінниця - Він_иця; узбережжя - узбереж_я; смієшся - смієшся, тощо;

- **використання м'якого знаку:** фольклор - фольклор; конкретної - конкретної; художньої - художн_ої; київський - київс_кий; гостинців - гостинців; сосонці - сосонці; господинці - господин_ці будь - буд_; буквар - буквар; щастя - щастя; хрущ - хрущ; шелест - шелест; мистецтва - мистецтва, тощо;

- **написання слів з ненаголошеними [e], [и] у корені слова:** не можемо - не можемо; найпоширеніших - найпоширеніших, найпоширеніших, найпоширеніших; мистецтва - мистецтва; переживання - переживання; давнину - давнину; характер - характер; джерелам - джерелам; виникло - виникло; Вашингтон - Вашингтон; перепишеш - перепишиш; спекотний - спікотний, спикотний; фізіологія - фізіологія, фезеологія, фізеологія; вечірній - вечірній; кажеш - кажиш, тощо;

- **використання апострофу:** зап'ястна - зап_ястна; з'єднуються - з_єднуються; святкування - св'яткування; з'являлися - з_являлися; буряк - бур'як; святкувати - св'яткувати; Вінниця - В'інниця; подвір'ї - подвір_ї, тощо;

- **написання великої та малої літери:** Закарпаття - закарпаття; Вінниця - вінниця; фольклор - Фольклор; Вечірній Київ - вечірній київ,

вечірній Київ; *Вашингтон* – вашингтон; Зелений Гай – зелений гай; *Тихий океан* – тихий океан; *Харківські проспекти* – харківські проспекти, тощо.

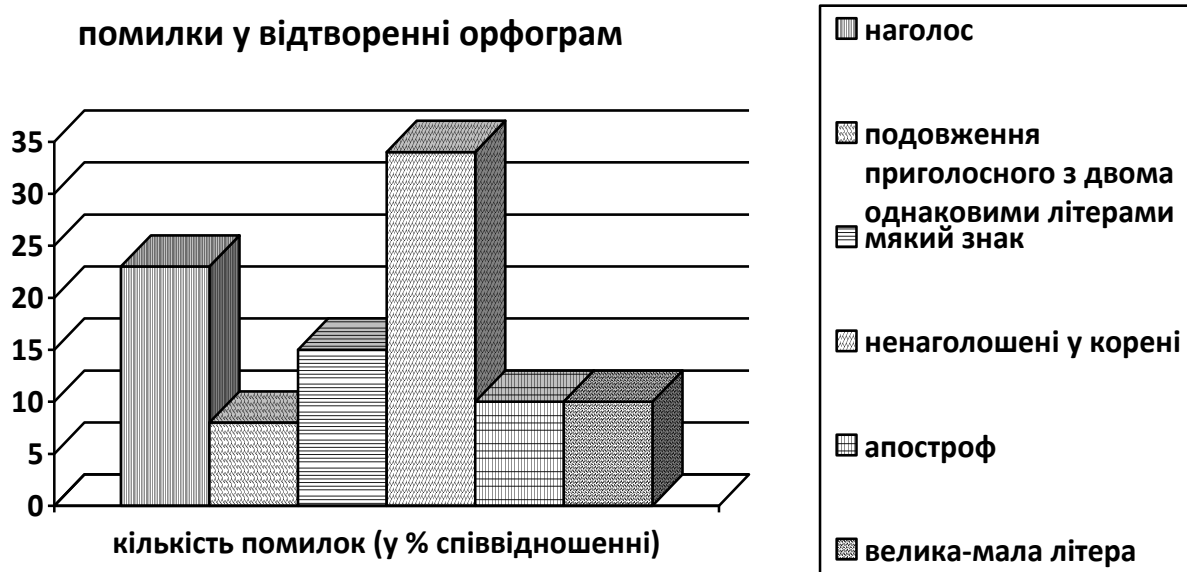

Рисунок 2. Кількість помилок у молодших школярів з ТМР

Помилки у відтворенні звуко-складової структури слова. В дану групу були включені помилки у невірному відтворенні слів за фонетичним принципом письма.

У розрізі сучасного українського мовознавства, сутність фонетичного принципу письма полягає у тому, що при написанні слів увага звертається на літературну вимову; встановлюється відповідність між буквами та позначуваними ними звуками. Даний принцип сучасної української мови являється провідним для передачі фонемного складу слова та перенесення частин слова з одного ряду в інший під час їх написання, а також створює надійну основу для формування морфологічного принципу письма на наступних етапах розвитку.

В даній групі наявні такі види помилок (Рисунок 3):

- **заміни** (характеризується заміною однієї фонемі на іншу): *щастя* - *шястя*, *шастя*, *шчастя*; *Київщина* - *Кийівщина*, *Київщина*, *Київщина*, *Київщина*; *Вінниця* - *Вінниця*, *Вїнниця*; *лиман* - *ломан*, *ліман*, *ламан*; *лимон* – *лімон*, *лемон*; *мелькати* – *малькати*; *подружка* - *подрушка*, тощо;

- **додавання** (характеризується наявністю зайвих елементів у загальній структурі запропонованих слів): *перехресні* – перехрестні; *буревісник* – буревістник; *захисна* – захистна; *пристрасна* - пристрасена, пристрасна; *відгадай* – відгадайте; *зошит* – зошиті; *вимов* – вимовте; *любили* – луюбили; *зводи* – заводи; *щастя* - щчатстя, тощо;
- **пропуски** (характеризується не лише пропусками звуків/букв, а й складів або цілих слів): **клинок**, **буряк**, **сміх**, протес_ний, ща_лива, вел_ка, п_клонитися, вставл_ючи, колон_и, чор__та, запозиченим_, п__йшла, со__нці, господин_і, спободалос_, нар_дження, д_уга;прист_асна, контраc_ний, тощо;
- **перестановки**: *арифметика* – аремфетика; *фольклор* – фолькроль; *найпоширеніших* – найпоширешених, найпоширїшних; *конкретної* – конкрентої, конкректої, тощо;
- **русизми**: мобілка, какос, волк, прапущені, іграли, девочок, учиться, доганялкі, підйомнеке, зупиниты.

помилки у відтворенні звуко-складової структури слова

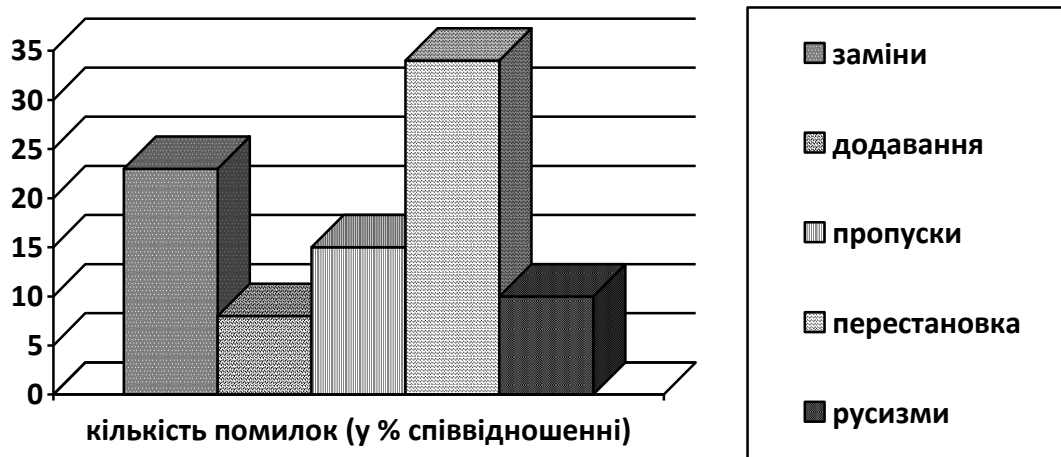

Рисунок 3. Кількість помилок у молодших школярів з ТМР

Помилки у відтворенні флексій. В цій групі помилки характеризуються невірним відтворенням флексій (словозміни), а саме ті, які свідчать про відхилення лексико-граматичного характеру.

В лінгвістиці під поняттям флексія розуміють спосіб утворення основних граматичних форм слів шляхом зміни їхніх закінчень; зміни при відмінюванні

або дієвідмінюванні закінчення слова. У більшості випадків словозміна відбувається за допомогою зміни закінчень, основи слова, наголосу слова, суфікса слова, сполучення флексійної форми слова з прийменником та застосовується при відмінюванні іменника, прикметника, займенника й числівника за відмінами, а в них відмінками, числами й (у прикметникових словах) родами та дієслова за відмінами, способами, часами, особами, числами, родами.

Означена група характеризується наявністю таких помилок: *бити – бути; порога – порогу; працю – праця; двох – два; днів – дня; неділю – неділя; літератури – літературу; школа – школи; запиши - запишу, запишіть, тощо.*

Вище зазначені відомості засвідчують і підтверджують низку гіпотез і досліджень щодо специфіки засвоєння дітьми з мовленнєвими розладами шкільних знань, умінь та навичок як початкової так і середньої ланки освіти.

З метою профілактики та попередження даних порушень у молодших підлітків із ТМР, у перспективах теоретичної та практичної логопедії знаходяться такі питання:

- 1) визначення основних видів та типів помилок під час опанування програмового матеріалу середньої школи;
- 2) визначення та обґрунтування механізмів виявлених помилок;
- 3) розробка та впровадження корекційних методик з метою зниження кількості та ступеня труднощів під час навчання у школі.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник : 2-ге вид., доп. і випр. – Рівне : Волинські обереги, 2011- 552 с.
2. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1014 с.
3. Карпова Н. П. Формирование текстовой компетенции у учащихся с тяжелыми нарушениями речи в процессе чтения : дисс. канд. пед. наук :

13.00.03 / Карпова Наталья Петровна; Московский городской педагогический университет – М., 2010.- 189 с.

4. Мартиненко С. М. Загальна педагогіка: навч. посіб. / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – К. : МАУП, 2002. – 176 с.

5. Мельніченко Т. В. Стан сформованості фонологічного компоненту мовлення в учнів 5-6 класів з тяжкими мовленнєвими розладами / Т. В. Мельніченко // Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови : зб. наук. праць – Вип. 6 (2). – К., 2014. – с. 110 - 116

6. Озерова Н. С. Формирование умений структурно-семантического анализа текста у учащихся школы V вида : дисс. канд. пед. наук : 13.00.03 / Озерова Наталья Сергеевна; Московский городской педагогический университет – М., 2010.- 168 с.

7. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; ред. кол. : М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.

8. Пригода З. С. Корекція дизорфографій в учнів 5-6 класів з тяжкими порушеннями мовлення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Пригода Зоряна Степанівна; Ін-т спец. педагогіки НАПН України. – Київ, 2014. – 19 с.

9. Програма для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з «Української мови» для 5 класу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.

10. Чередніченко Н. В. Формування навичок грамотного письма у дітей із важкими вадами мовлення в умовах корекційного навчання : дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / Чередніченко Наталія Володимирівна; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова – К., 1999. – 190 с.

ТАТЬЯНА МЕЛЬНИЧЕНКО

***СОСТОЯНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ ЗНАНИЙ С УКРАИНСКОГО
ЯЗЫКА В УЧАЩИХСЯ С ТЯЖЕЛЫМИ РЕЧЕВЫМИ РАССТРОЙСТВАМИ***

Статья посвящена проблеме изучения особенностей учебной деятельности детей с нарушениями психофизического развития в специальных образовательных учреждениях в процессе освоения школьными знаниями, в том числе и детей с тяжелыми речевыми расстройствами (ТНР). В научном наследии рассматриваются особенности сформированности знаний и умений по предмету «Украинский язык» учениками с ТНР в рамках раздела «Фонетика, графика. Орфоэпия. Орфография».

Автор представляет результаты теоретико-экспериментального исследования проблемы формирования знаний по украинскому языку у учащихся с тяжелыми речевыми расстройствами 5-6 классов. На основе анализа «Программы для специальных общеобразовательных учебных заведений для детей с тяжелыми нарушениями речи с «Украинского языка» для 5 класса», был определен перечень тем, с которыми знакомятся учащиеся с ТНР, и ряд знаний и умений, которыми младшие школьники должны овладеть в процессе изучения указанного раздела по данному предмету.

Применение диагностических заданий, направленных на определение уровня сформированности у учеников с речевыми расстройствами знаний и умений по предмету «Украинский язык», позволило определить и охарактеризовать основные виды и типы ошибок. Также предлагаются примеры ошибок, которые допускают молодые подростки с ТНР в процессе выполнения предложенных заданий.

Ключевые слова: тяжелые речевые расстройства (ТНР), ученики с тяжелыми речевыми расстройствами, знания, умения, задачи, трудности, ошибки.

TATYANA MELNICHENKO

**STATE KNOWLEDGE OF UKRAINIAN LANGUAGE AT STUDENTS
WITH SEVERE SPEECH DISORDERS**

The article deals with the problem of academic study of the characteristics of children with psychophysical disabilities in special educational institutions in the

process of mastering knowledge in school, including children with severe speech disorders (SSD). In the scientific achievements of the features of formation of knowledge and skills on the subject "Ukrainian language" students with SSD under the section "Phonetics, Graphics. Orthoepy. Spelling".

The author presents the results of theoretical and experimental study on the formation of knowledge of the Ukrainian language in students with severe speech disorders 5-6 classes. On the basis of the "Program for special secondary schools for children with severe speech disorders with the" Ukrainian language "for Class 5" was a list of topics which the students acquainted with SSD, and a range of knowledge and skills that younger students must master in Section appointed the study on the subject.

The use of diagnostic tasks aimed at determining the level of formation at pupils with speech disorders knowledge and skills on the subject "Ukrainian language", allowing to identify and describe the main types and types of errors. We also offer examples of mistakes that allow young adults with SSD in the implementation of the proposed objectives.

Keywords: severe speech disorder (SSD), students with severe speech disorders, knowledge, skills, tasks, difficulties, mistakes.

В сборнике научных трудов собраны статьи, посвящены актуальным проблемам педагогической науки. Содержание статей изложено в рамках тематического направления сборника: «Проектирование и развитие профессионально успешной личности в условиях учебно-воспитательной среды университета». В частности рассмотрены вопросы компетентности будущих учителей, поведения разного типа, профессиональной успешности, использования технологий в учебном заведении.

Издание адресовано ученым, педагогам, учителям-методистам, а также всем, кто интересуется педагогической наукой.

The collection of scientific works includes articles dedicated to topical issues of pedagogy. The content of the articles is given within the thematic focus of the collection: «Design and development of a professionally successful personality in terms of educational environment of a university». Particularly such issues as competence of future teachers, behavior of various types, professional success, and use of technologies in an educational establishment and so on are investigated.

The publication is addressed to scientists, teachers, teachers-methodologists as well as to all those interested in pedagogical science.

Die Sammlung von wissenschaftlichen Arbeiten enthält die Artikel zu aktuellen Themen der Pädagogik. Der Inhalt der wissenschaftlichen Aufsätze ist im Rahmen der folgenden thematischen Fachrichtung zusammengestellt: «Projektierung und Entwicklung der beruflich erfolgreichen Person unter der Bedingungen von Erziehungs- und Bildungsumfeld der Universität». Insbesondere sind solche Fragen wie Kompetenz der zukünftigen Lehrer, verschiedene Arten von der Benehmung, der berufliche Erfolg, Einwendung von Technologien in der Lehranstalt etc. berücksichtigt.

Die Ausgabe ist an Wissenschaftler, Lehrer, Lehrer-Methodiker, sowie an alle, die sich für Pädagogik interessieren, gerichtet.

Наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК

**НИКОЛАЕВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА
имени В. А. СУХОМЛИНСКОГО**

WISSENSCHAFTSBLATT

NATIONALE V. O. SUKHOMLYNSKYI UNIVERSITÄT MYKOLAYIW

SCIENTIFIC BULLETIN

MYKOLAIV V. O. SUKHOMLYNSKYI NATIONAL UNIVERSITY

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 3 (50), вересень 2015

Формат 60×84 1/8. Ум. друк. арк. 37,2.

Тираж 100 пр. Зам. № 1402-1.

Свідоцтво про реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21010-10810 ПР від 25.09.2014 р.

Адреса редакції та видавця:

Видавництво МНУ імені В. О. Сухомлинського

54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24

тел. (0512) 37-88-38, т/ф 37-88-15

e-mail: publish.mnu@i.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3375 від 27.01.2009 р.